

valcev je bila končana leta 1954, od takrat pa se naselje ni bistveno povečalo. Ptujška občina, ki je investirala v izgradnjo tovarne ogromna sredstva, je želela ves ta industrijski kompleks čim tesneje združiti s Ptujem samim ter z izgradnjo ceste in vzpostavitev avtobusne proge Ptuj—Kidričevo ustvariti obširno naselje, ki bi se ob tej cesti razvijalo in bilo funkcijsko tesno povezano. To je tudi eden od vzrokov, da gradi tovarna stanovanjska poslopja v Ptuju. Delno so zavrli nadaljnjo rast naselja Kidričevo škodljivi fluorovi hlapi iz elektrolize, ki škodujejo iglastemu gozdu vzhodno, severovzhodno in jugovzhodno od tovarne.

Dnevna migracija delovne sile ima mnogo učinkov in je v tovarni sami največji problem. Na eni strani vpliva to ogromno število vozačev prav močno na spreminjanje agrarne pokrajine v krajih njihovega bivanja, dalje povzroča prometne probleme in pa seveda nujno padec delovne storilnosti posameznikov. Pri tem ni nobene razlike med migranti iz bližnjih ali bolj oddaljenih krajev. Skoraj vsi imajo doma zemljo. Iz bližnjih naselij zaposleni v Kidričevem, obdelujejo to zemljo sami, zemljo bolj oddaljenih migrantov pa njihove družine. Torej je nekako potrošena energija tistega, ki jo porabi za potovanje na delo in nazaj, enaka potrošeni energiji tistega, ki premaga razdaljo do bivališča mnogo hitreje, a se nato izčrpa v delu na polju. Rešitev tega problema bi seveda bila zgraditev stanovanj za vse zaposlene v Kidričevem, kjer kmečkega prebivalstva ni, razen zaposlenih na ekonomiji. S tem bi bila možna obnova pri delu potrošene energije, možnost za rekreacijo in kulturno izživljanje. Kidričevo pa bi postalo ne samo preskrbovalni ampak tudi upravni in kulturni center južnega dela Dravskega polja. Drugi problem, ki ga pa TGA uspešno rešuje, je problem kvalifikacije zaposlenih. Preusmeritev delavcev iz gradbenih v industrijske je zahtevala popolno preorientacijo,

čeprav takrat še pretežno nekvalificirane delovne sile. Od takrat se je delež nekvalificiranih že prav močno zmanjšal. Tako nam izkazujejo podatki za 1961. leto 59,5% kvalificiranih, visokokvalificiranih in priučenih ter le 28,5% nekvalificiranih delavcev, ki stanujejo v Kidričevem. Večji pa je še vedno procent nekvalificiranih pri migrantih, katerih kvalifikacija je zaradi dnevnega potovanja teže izvedljiva.

Naselje Kidričevo je nastalo iz avtogenih potreb in se njegov vpliv na okolico dolgo časa ni poznal. V nekaj zadnjih letih pa je industrija v Kidričevem skupaj z Mariborom in Ptujem vplivala na spremembo števila prebivalstva, števila hiš, poklicne strukture prebivalstva in pa same fiziognomije široke agrarne okolice. Kako močno se taja izolacija Kidričevega pa nam najbolj nazorno pove podatek, da je bilo leta 1961 od 677 aktivnih prebivalcev Kidričevega 103 ali 15,2 odstotka zaposlenih izven Kidričevega, največ v Ptuju in Mariboru. Naselje Kidričevo torej ni več samo bivališče zaposlenih v TGA, temveč se vključuje v dinamiko svoje okolice, podobno kot druga ostala urbana naselja na obrobju Dravskega polja.

LITERATURA:

Ivo Rubič: Geografsko odredivanje okolice grada. Geografski glasnik 1949—1950, št. 11—12; Zagreb 1950.

Vladimir Klemenčič: Geografski problemi in metode proučavanja svakodnevnog putovanja radne snage od mesta stanovanja na rad i obratno. — Zbornik 6. kongresa geografov SFRJ, Ljubljana 1962.

Milena Knafelc: Kidričevo in njegov razvoj (diplomska naloga).

Gospodarstvo Izraela

Prebivalstvo Izraela, ki je staro že več tisoč let, živi v zelo mladi državi, saj je bila ustanovljena komaj leta 1948. Tega leta je namreč prenehal britanski mandat nad Palestino in ta se je razdelila na arabsko Jordanijo in na Izrael, kamor so se že od leta 1920 priseljevali Židje iz vseh krajev sveta in kupovali zemljo od Arabcev. Ob ustanovitvi države je bilo v Izraelu 650.000 prebivalcev. Že v trinajstih letih, do leta 1962, se je število prebivalstva skoraj potrojilo na 2.232.000. Površina države meri 20.700 km², od tega pa več kot polovica, to je 12.500 km², odpade na puščavo Negev. Ta je v severnem delu primerna za obdelovanje le s pomočjo umetnega namakanja, v južnem pa je prava puščava, ki se nadaljuje še naprej na Sinajski polotok. Zato je gostota pre-

bivalstva na vsem področju precej različna. Najbolj je naseljena okolica mest: okrog Tel Aviva (3171 preb. na 1 km²), Haife (420,2 preb. na 1 kvadratni kilometer) in Jeruzalema (321,7 preb.), v Galilejskem in Judejskem višavju se zniža že na 96,3, v področju Negeva pa celo na 10,5 preb. na 1 km². Torej nam povprečna gostota 508 ljudi na 1 km² ne pokaže realne slike. Starostna struktura prebivalstva je zelo ugodna, saj je kar 58% prebivalstva pod 30 let starosti, kar pa istočasno opozarja tudi na mlad kolonizacijski tip države. Specifično za Izrael je priseljevanje ljudi iz 70-tih držav, ki so se morali najprej vzrasti v nov narod, se naučiti novega jezika in si ustvariti svojo kulturo. Prav tako so doseljenci različni tudi po svojem poklicu, po svoji sposobnosti in

prihajajo iz različnih kulturnih območij. Med obema vojnoma so se doseljevali Zidje predvsem iz evropskih držav, po ustanovitvi nove države pa prihajajo večinoma iz azijskih in afriških področij, tako da je sedaj čez 40% prebivalcev „orientalskega izvora“, čeprav se je velika večina Arabcev iz države izselila. Leta 1962 je bilo od 2.232.300 prebivalcev 248.100 Arabcev, ki so večinoma muslimanske vere (70%).

Ta raznovrstnost prebivalcev se prav lepo vidi v šolah, kjer poleg temnopoltega dečka iz Jemena, Sudana ali Indije sedi svetločrna deklica, katere starši so se priselili iz Evrope. Vsi pa skupno rastejo, se učijo, govorijo moderno hebrejščino (Ivrit) in se čutijo Izraelce. Sola bo vzgojila v njih občutek, da so en narod. Otroci so šoloobvezni od 6. do 14. leta.

Gospodarski program države je predvsem v investicijah za izboljšanje zunanje trgovine, za povečanje proizvodnje izvoznih predmetov, da bi na ta način izboljšali trgovinsko bilanco in dvignili življenjski standard prebivalstva. Zato financirajo osnovne projekte za namakanje v poljedelstvu, melioracijska dela, prometno omrežje ter vlagajo mnogo sredstev tudi v dolgoročne investicije (industrializacija, turizem, ladijski prevozi itd.).

V kmetijstvu se uveljavljajo poleg starih oblik, ki pridelujejo samo za dom, tudi nove moderne oblike, ki proizvajajo za izvoz. Intenzivna kmetijska dejavnost se je povečala s priseljevanjem Židov, ki so bili zainteresirani za večji pridelek, da bi si na ta način zagotovili svojo eksistenco.

Za poljedelstvo je predvsem primeren severni del države, kjer pade od 600 do 1000 mm padavin letno, proti jugu pa se ta količina zelo hitro zmanjša, saj jih je v severnem Negevu 200–300, okrog Beershebe 100 mm, ob Rdečem morju pa namerijo le še 30 mm padavin. Sušnost pa še stopnjuje neenakomerna porazdelitev teh padavin, ki padejo vse od novembra pa do marca. Brez umetnega namakanja je možno obdelovanje na 252.725 ha površine, ki se po letu 1954 ni več povečala. Umetno namakanih površin so leta 1960 obdelovali že 123.146 ha, še povečali pa jih bodo lahko le z razširjanjem namakalnega sistema. Ta problem skušajo rešiti na več načinov. Črpajo talno vodo, uporabljajo kraške studence izpod Judejskega višavja, skušajo zadržati zimske padavine z umetnimi pregradami, po 100 km dolgih kanalih speljujejo rečno vodo tja, kjer je potrebna kot na primer rečico Yarkon iz bližine Tel Aviva v severni Negev. Delajo poskuse z destiliranjem morske vode in delajo celo poskuse, da bi umetno napravili dež. Prav tako pereč problem v izraelskem kmetijstvu je erozija zemljišča, ki pa jo skušajo zavreti predvsem s pogozdovanjem.

Kmečka naselja so najraznovrstnejša, najdemo vse stopnje od kolektivnega agrarnega režima pa do individualnih posestev. Najbolj znana, vendar ne prevladujoča, oblika kmečkih naselij so kibbutzi, ki jih je 230 (od skupno 730 kmečkih naselij). Kolektivna je zemlja, delo, produkcija in

zaslužek. Trideset naselij je organiziranih prav tako po kolektivnih načelih, vendar tu posamezni člani kolektiva prejemajo že plačilo v denarju. To so moshav shitufi. Na zadružnih načelih so organizirani moshav ovdimi, ki jih je 300. Prvo tako naselje je bilo ustanovljeno leta 1921. Zemlja je bila prvotno last Histadrutha (Generalna federacija židovskih delavcev), pozneje pa jo je vsak dobil v last toliko, kolikor je je lahko obdelal sam brez najete delovne sile. Naselja z individualno organiziranimi gospodarstvi (ovdimi) pa so najstarejša oblika kmečkih naselij v Izraelu. Tudi ta so v zadnjem času modernizirala proizvodnjo in so se usmerila predvsem v gojenje agrumov.

Ker so priseljenci v zadnjih letih rajši ostajali po priselitvi kar v mestih, so začeli leta 1954 že vnaprej planirati kam bodo naseljence, sposobnostim primerno, naselili in jim priskrbeli tudi delovno mesto. To akcijo imenujejo „z ladje v naselje“.

V poljedelstvu težijo za tem, da bi oskrbeli prebivalstvo s potrebnimi življenjskimi potrebščinami in skušajo zmanjšati uvoz živeža. Njihova lastna proizvodnja krompirja in zelenjave (440 tisoč ton leta 1960) popolnoma pokrije domače potrebe in še nekaj ostane za izvoz (paradižnik), zato pa morajo uvažati predvsem žito. Doma najbolj podpirajo gojenje pšenice, ker koruzo in pa ječmen lahko poceni kupijo v ZDA.

V živinoreji je težišče na govedoreji in perutninarstvu. S križanjem so dobili vrsto goveda, ki je vzdržljivo za ekstremne klimatske pogoje (produkcija 18.900 ton letno). Proizvodnja perutnine pa znaša 40.650 ton; poleg tega so važen artikel za izvoz tudi jajca (letna proizvodnja 500 jajc na vsakega Izraelca).

Že leta 1953 so začeli tudi z gojenjem industrijskih rastlin. Takrat so s pomočjo umetnega namakanja začeli gojiti bombaž v severnem delu puščave Negev (leta 1959 je bila proizvodnja že 7300 ton), kjer je tudi tekstilna industrija. Od leta 1952 gojijo v tem področju tudi sladkorno peso (leta 1959: 122.000 ton), arašide (leta 1959: 15.300 ton) in tobak (1959: 2400 ton). V področjih, kjer gojijo agrume pa so obrati za pridelovanje sadnih sokov.

Tudi industrija skuša najprej zadovoljiti naraščajoče potrebe prebivalstva. Zaradi tega na svojem ozemlju tako vztrajno iščejo surovine. Doslej so v Negevu našli fosfate, zemeljski plin, sadro, glino, stekleno sipo; pri Manari v severni Galileji nekaj železne rude, ki vsebuje 23 do 28 odstotkov železa. V Galilejskem hribovju pa je tudi nekaj kamnolomov marmorja, proda in pa kamna za gradbeništvo. Nafto dolgo niso našli. Prvo naftno polje so odkrili leta 1955 pri Cheletzu in leta 1960 pri Nagbi severno od Gaze. Leta 1960 so na prvem naftnem polju že načrpali 128.000 ton nafte.

Iz fosfatov so doslej izdelovali le umetna gnojila, sedaj pa imajo v načrtu tudi pridobivanje čistega fosforja. Granit, mangan in baker so našli

v bližini Rdečega morja. Nahajališča bakra pri Timni so znana še iz časov kralja Salomona, ponovno pa so jih začeli izkoriščati leta 1937. V zalogi je približno 20 milijonov ton bakra, letna proizvodnja pa je zaenkrat le 10.000 ton.

Sodijo, da je v Mrtvem morju približno 40 milijard ton soli. Tu pridobivajo kuhinjsko sol, kalijev klorid, magnezij in brom. Za večjo proizvodnjo bodo morali povečati površino bazenov za izhlapevanje vode, ki sedaj merijo 32 km², povečati pa jih nameravajo na 100 km². Zaradi težkih delovnih pogojev na južnih obalah Mrtvega morja se težko dobi delovna sila. Ta problem so rešili tako, da delavce naseljujejo v 75 km oddaljeni Beershebi in jih dnevno prevažajo na delovno mesto.

Virov energije pa v Izraelu na splošno primanjkuje, ker je nafte in zemeljskega plina premalo, vodnih sil ni na razpolago in tudi premoga nimajo. Kljub temu pa industrijska proizvodnja neprestano narašča, saj je zavzemala že leta 1960 23 % narodnega dohodka, računajo pa, da se bo ta delež do leta 1964 dvignil na 27 %. Haifa je center kemične industrije, kjer predelujejo veliko večino surovin, ki jih privvažajo od Mrtvega morja. Proizvajajo superfosfat (83.000 ton), amoniak (18.000 ton), žvepleno kislino (119.000 ton), karbid, solno kislino in sodo. Tam so tudi velike rafinerije nafte ob iraškem naftovodu, ki pa so sedaj le 30 % izkoriščane. V načrtu imajo izgradnjo petrokemičnih obratov v Haifi in tudi v Beershebi, ki je bila ob ustanovitvi države le oaza s 100 prebivalci, sedaj pa jih je že 40.000.

Ce naj se Izrael gospodarsko dvigne, je njegova prva naloga industrializacija in iskanje tržišč za svoje proizvode. Kajti pičle surovinske osnove silijo državo k uvozu, uvažati pa mora tudi živež, za vse to pa so potrebne devize. Zato ima Izrael razvito predvsem lahko in drobno specialno industrijo, ki zahteva le malo surovin in proizvaja drage izdelke. V teh panogah zavzema najpomembnejše mesto brušenje diamantov, ki jih uvažajo iz Južno afriške unije. Razvita je tudi tekstilna, obutvena in živilska industrija. V načrtu imajo izgradnjo optične, elektronske, precizno mehanične in lahke kemične industrije (farmaceutske in barvne). Železarna in jeklarna sta v Akki, kjer predelujejo železo iz Manare. Valjano jeklo porabijo doma v gradbeništvu, temu pa služijo tudi tri cementarne (Jeruzalem, Haifa, Ramla). Nekaj cementa tudi izvažajo.

Kljub temu, da ima Izrael ugodno trgovsko lego proti Aziji in Afriki, pa trguje pretežno z zahodnoevropskimi državami in ZDA. Leta 1959 je zavzemal uvoz iz teh dežel kar 84 % in tja je šlo 86 % vsega izraelskega izvoza. Izrael zamenjava svoje dobrine s 24 državami in je član OZN in njenih gospodarskih organizacij.

Izvoz (računan v milijonih ZDA Dol.)

	1957	1958	1959	1960
agrumi	50	50	47	48
ostali agrar. produkti	6	8	12	15
industrijski proizvodi	49	48	71	93
obdelani diamanti	36	34	47	59
	141	140	177	215

Uvoz (računan v milijonih ZDA Dol.)

	1957	1958	1959	1960
Prehrambeni predmeti	50	53	43	267
Investicije, ladje, letala itd.	116	12	112	105
surovine	211	212	233	267
goriva in kuriva	54	40	35	34
	431	417	423	496

Ze nekaj časa imajo negativno trgovinsko bilanco. Plačilno bilanco pa izravnava inozemski kapital, gospodarska pomoč, ki jo dobivajo od ZDA v obliki kreditov, pomoč židovskih organizacij v inozemstvu, pravičnanje vojne škode državi in posameznikom, pomoč OZN državam v razvoju. Stalen vir dohodkov so tudi prevozi z ladjami, letali in turizem. Izrael ima 668.000 br. reg. ton ladij, ki jih za Izrael gradi Japonska, Francija in Nemčija. Važna пристanišča so: Haifa, Jaffa, Tel Aviv, Eilat, gradijo pa še Ašdad.

Povečanje prebivalstva, nova mesta, večja produkcija in nova surovinska nahajališča narekujejo izboljšanje obstoječih in zgraditev novih prometnih poti, ki so sedaj zelo skromnega obsega. Podaljšali so železnico do Beershebe, v gradnji je nadaljevanje do nahajališč fosfatov, leta 1957 pa so zgradili tudi 237 km dolgo cesto od Beershebe do Rdečega morja. Prav ta cesta je turistično izredno privlačna, kajti tuje si lahko ogledajo najprej kamelji trg v Beershebi, ki daje mestu popolnoma orientalsko obeležje, nato je ob poti znani kibbutz Sde Boker, rudniki kralja Salomona in še druge pokrajinske zanimivosti. Zato ni čudno, da se pristanišče Eilat, poleg trgovskega in industrijskega centra, razvija tudi v turistično središče in izhodišče. Da bi še povečali dotok turistov, grade nove hotele, obmorska kopališča, turistične centre in obnavljajo tudi zgodovinske spomenike.

Izrael je v stiku tudi z ostalimi državami v razvoju in Izraelci so mnenja, da lahko svoje izkušnje pri graditvi mlade države posredujejo vsem onim, ki stojijo pred podobnimi nalogami.

(Po Geographische Rundschau 1963/3).

J. K.